

La caplutta da Zarcuns

La caplutta da Nossadunna e Gionet da Giuv ein ligiai cul vitget da Zarcuns. La detga raquenta che Nossadunna seigi cumparida 1622 el liug dalla caplutta a quei Gionet. La caplutta ei lu vegnida construida igl onn 1629. Admirabels ein ils maletgs murals che muossan muments ord la veta da Jesus. Gest sper caplutta sesanfla ina casa construida en tipic stil dil Gottard. Vid la casa el vest dil vitg penda ina crusch culs requisits dalla crucifigaziun da Jesus. Ella regorda als gidonters ch'eran semess sin via encunter Rueras igl onn 1749 per vegnir en agid allas unfrendas dallas lavinas e ch'eran sezs vegni satrai d'ina lavina, dalla lavina da Londadusa.

La tradiziun raquenta:

«A Giuv viveva dad in temps in pietus e sogn um cul num Gionet. Schegie buca versaus en scienzas mundanas era el ton meglier enconuschents cun la veta dils sogns ed exercitava en particulara moda la pietusadad. Sia speciala oraziun era il paternies. El meditava il cuntegn da quel cul spért ed entrava aschia ellas grondas verdads dalla oraziun, ch'il Segner ha sez mussau. El haveva da dir in paternies daven da Giuv entochen a Zarcuns, ina mesa ura lunsch. Probablamein mava el dalla senda, che meina ussa aunc tras Budas, Cascharollas, Flurin e Zarcuns. Quei era la via da bara dils da Giuv e forsa l'emprema via tras la vallada. Fertion che Gionet mava inagada aschia meditond e recitond il paternies, ei Nossadunna cumparida ad el en quei liug, nua che la baselgia da Zarcuns stat dapresent ed ha fatg da saver ad el, che sch'ils habitonts da Tujetsch veglien prender si da sanctificar la sonda cun far ina procession en quei liug, sche vegni ella a far medirar il graun. La caplutta da Zarcuns seigi sin quei vegnida baghegiada da Gionet da Giuv.»

Tenor pader Baseli Berther «Sas era nua Giuv ei?» en Ovras da pader Baseli Berther Tom I 1858-1931 ediu igl onn 2007 entras il Forum cultural Tujetsch.

Historia

- 1622 La caplutta ei baghegiada 1622 en quei liug, nua che Nossadunna ei tenor la legenda cumparida a Gionet da Giuv ils 8 da schaner da quei onn. Perdetga da quei dat l'inscripziun el maletg sur l'entrada che secloma:
SICUT IPSAMET B MA V. CUIDAM JOANNI DE GIUF ANNO 1622 DIE VIII
JANUARY IN HOC LOCO MIRACULOSE COMPARENS TESTATA EST. QUOD
LITERIS, TRADITIONE ET PRAESENTE EF'FIGIE OSTENDITUR PIEQUE CREDITUR.
- 1630 Igl altar grond ei vegnius consecraus ils 13 da zercladur 1630 da Giusep Mohr, uestg da Cuera, en honor da Nossadunna, s.Maria Madleina e s.Marta.
- 1672 La caplutta existenta ei denton vegnida consecrada ils 8 da fenadur 1672 d'uestg Duri VI de Mont en honor da Nossadunna dalla neiv.
- 1679 Il maletg digl altar dil maun dallas femnas muossa ina Nossadunna e giusut enschanuglias il donatur cun sia famiglia. Il feagl vegl en habit da pader ei igl

- avat Gallus de Florin da pli tard (1663-1724).
Enamiez giudem igl uoppen dalla famiglia Deflorin ei l'inscripziun: «Votum fecit gratiam precepit Durig de Florin 1679» e dasperas: «Aetatis suae 49».
- 1700 D'entuorn 1700 ei il crucifix che penda amiez igl arviul.
- 1750 Igl altar principal ei baghegiaus si cun pilasters e la part suren ei ord travs entagliadas. Ella nischa ei tschentada ina statua da Nossadunna. Dretg ina s. muniessa e seniester ina sontga cun cavazza e crusch.
- 1750 Ils altars laterals ein semeglionts agl altar grond, denton simplificai.
Egl altar seniester il maletg gia sura menziunaus sut 1679. Dretg s. Gada e seniester ina s. regina cun la palma dil marteri.
Igl altar dretg ornescha in maletg en num da Jesus. Da mintga vart ein statuas.
Dretg in sogn cun stab e seniester in sogn cun crucifix.
Quels treis altars ein vegni construi el decuors dall'emprema mesadad dil 18avel tschentaner.
- 1750 e ei vegniu concediu differents perduns per la caplutta da Zarcuns.
1775
- 1763 L'entira caplutta ei ornada cun maletgs. Quels sesanflan egl arviul e muossan scenas ord la veta da Nossadunna. Il maletg sur la nav muossa co Nossadunna ei cumparida a Gionet da Giuv. Las picturas ha frar Barclamiu de Castelberg malegiau igl onn 1763. Ils onns 1882/84, tier la renovaziun, ein la plipart dils maletgs vegni renovai e surmalegiai bravamein entras frars Columberg.
- 1788 Ils da Zarcuns han schau cular novs zenns per la caplutta.
Il zenn grond ha in diameter da 56 cm; tun: f'; peisa: ca. 100 kg e porta l'inscripziun:
ET VERBUM CARO FACTUM EST ET HABIT IN NOBIS.
ANTON BRANDENBERG IN ZUG GOSS MICH 1788.
Maletgs: Maria, s.Gion e crucifigaziun.
Il zenn pign cun in diameter da 47 cm; tun: b'; peisa: ca. 70 kg e porta l'inscripziun:
AVE MARIA GRATIA PLENA, DOMINUS TECUM.
A.B.B. (Anton Brandenburg) IN ZUG GOSS MICH 1788.
Maletgs: crucifigaziun, s.Antoni da Padua, Maria cun s.Giachen il vegl.
- 1800 Dretg ella nav ei ina statua da Maria cugl affon e seniester in maletg: Maria cugl affon, in papa e procession.
- 1882 Ils onns 1882/84 ei la caplutta vegnida renovada. Igl ei vegniu restaurau ils maletgs egl arviul e nav entras Frars Columberg, cementau il plantschiu, fatg en bauns novs ed ina porta nova.
- 1888 Ils 16 da fenadur 1888 ei la confraternitad da Nossadunna dil ss.Cor vegnida fundada.
- 1910 Il tetg da slondas ei vegnius remplazzaus cun in da stuors.
- 1914 Quei onn ei vegniu construiu ina nova suschna avon baselgia e menau la via davostiervi.
- 1954 Per part cun agid dalla Cumpignia da mats Tujetsch ei l'entira caplutta vegnida renovada 1954. Ils altars ha la firma Stöckli da Stans restaurau.
La statua da Nossadunna sigl altar grond d'entuorn 1900 che valevi pauc, han ins saviu remplazzar cun ina Nossadunna bein vestgida, ch'ins ha anflau en in encarden. Medemamein ein tocca da candalors vegls vegni neunavon ed ins ha era saviu renovar quels.
- 1960 Finiastras novas.

- 1960 Enzatgei singular per Tujetsch era la processiun dalla sonda, naven da sogn Placi entochen la fin da settember che mava mintgamai naven da Sedrun e naven da Rueras tochen a Zarcuns. Leu vegnevan lasduas processions ensemen per la sontga messa. Accumpignada dall'orgla en caplutta da Nossadunna ei adina la medema messa vegnida cantada: «La messa da Zarcuns», «O Segner cun fidonza». Ils cantadurs da Sedrun vevan il privilegi d'astgar star el chor sper igl altar. Quella processiun ei vegnida supprimida all'entschatta digl onn 1960 pervia dil grond traffic sin via cun caschun dall'erecziun dils lags artificialis da Nalps e Curnera. Il transit sin via ei suenter buca vegnius pli pigns e la processiun ei stada naven. Igl intent da quella processiun era l'oraziun per ina buna raccolta.
- 1982 A Zarcuns vegn fatg messa mintga tschun jamnas e duront la stad mintgamai la sonda endamaun.
Gliendisdis Tschuncheismas, pli da vegl fiasta dalla confraternitad da Nossadunna dil ss.Cor, ei messa marveglia.
- 1983 Mess en veider en las duas finiastras dil maun sura. Per evitar humiditad dalla vart degl ost vegn menau giu las auas en ina turrera.
- 1985 Muort donns d'aua el clutger vegnan la crusch ed ils ornaments allontanai dil clutger ed ei vegn reparau tut mo provisoriamain. En vesta stat ina renovaziun pli vasta.
- 1987 La caplutta ha basegns d'ina renovaziun e sanaziun externa. Ils 18 da november 1987 decidan vischinas e vischins la renovaziun. Ils cuosts ein calculai cun 70'000.00 francs.
- 1988 Il rapport annual plaida sco suonda: La renovaziun para da buc esser schi semplia. Las lubientschas ein aunc buca avon maun. Danovamein ha la cumissiun da renovaziun tschentau la damonda d'astgar mantener e rugalar ch'ei detti surpresas pli grondas. Empau discussiun el ravugl dils vischins da Zarcuns ha la proposta d'allontanar il baghetg da lenn avon caplutta caschunau. Ins temeava il slargiamet pil traffic e parcadis.
- 1990/91 Restauraziun externa dalla caplutta; allontanaziun dil pierti el nord cun erecziun d'in plaz avon caplutta enramaus d'in mir; tetg da slondas; discuvretg ed aviert la finiastra cun glasa colorada el sid. La renovaziun ei stada finida cun la fin fenadur 1991.
Ussa sepresenta la caplutta en in oreifer bi vestgiu. Il tetg cul zun admirabel clutger fa pareta tut speciala. Ils cuosts totals per la renovaziun han muntau 222 882 frs. Suenter la contribuziuns da cantun e confederaziun resta ei aunc in deivet da rodund 30 000 francs.
- 1993 Orgla: l'anteriura orgla che sesanflava a Trun el museum ha anflau la via anavos ella caplutta. Ei setracta d'ina orgla ord il luvratori da Gion Flurin Coray (1820-1897) da Laax e datescha digl onn 1856. L'orgla vegn restaurada dalla firma Caluori a Says. Legreivlamein maunca digl instrument da 1856 gnanc in toc digl original. Cuosts totals 33 000 francs. La fiasta da benedicziun e presentaziun dalla anteriura orgla ha giu liug Sontgilcrest, ils 10 da zercladur 1993.
- 2000 Niev scaldament electric.
- 2009 La radunonza extraordinaria dils 28 d'october 2009 conceda in credit da 15 000 frs. per schar intercurir ed examinar tgei remaduras internas che la caplutta basegna e tgei cuosts.
- 2011 Ils 6 da zercladur 2011 ha la radunonza da pleiv concediu da schar planisar las lavurs da restauraziun dalla caplutta
- 2012 En la radunonza da pleiv vegn informau detagliadamein davart la sanaziun e

restauraziun digl intern dalla caplutta.

2013 Entschatta dalla restauraziun dils maletgs ella caplutta.

2015 Cun la primavera ein las lavurs da restauraziun idas a fin. Bruno Indergand ei staus il responsabel architect ed Ivo Rampa il restauratur. Hans Rutishauser, dalla Tgira da monuments cantunala, ha accumpignau il project e cussegliau ils responsabels. Ils 31 da matg 2015 ha giu liug a Zarcuns la fiasta da terminaziun ed inauguraziun. Ils responsabels han presentau la caplutta e declarau als interessai las midadas ed oravontut ils dessegn muralis dalla caplutta che sepresentan ussa en stan original.